

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
Кафедра українознавства

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Україна в контексті історії Європи

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший бакалаврський

галузь знань 03 Гуманітарні науки
(шифр і назва)

спеціальність 035 Філологія
(шифр і назва)

Освітні програми Англійська мова та література і переклад та друга іноземна мова, Французька мова та література і переклад та англійська мова, Німецька мова та література і переклад та англійська мова, Переклад (китайська та англійська мови), Переклад (іспанська та англійська мови), Переклад (арабська та англійська мови)

(шифр і назва)

спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша-англійська, 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша-французька, 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша-німецька, 035.065 Східні мови та літератури (переклад включно), перша-китайська, 035.051 Романські мови та літератури (переклад включно), перша-іспанська, 035.060 Східні мови та літератури (переклад включно), перша-арабська

(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет іноземних мов

2023 / 2024 навчальний рік

Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Давня, середньовічна та ранньомодерна доба.

Тема 1. Вступ.

Предмет і завдання курсу. Методологічні проблеми вивчення історії України в контексті історії Європи і світу. Джерела та історіографія. Періодизація історичного процесу. Сучасна методологія історичного дослідження: компаративістика і міждисциплінарність. Транскультурні, регіональні, гендерні студії. Історична пам'ять, історична політика, історичні міфи, історична термінологія.

Тема 2. Найдавніші цивілізації і стародавні держави на території Європи.

Поява людського життя та археологічні пам'ятки. Неолітична революція. Трипільля: археологічна культура чи цивілізація. Племена раннього залізного віку. Антична цивілізація і її поширення в українських землях. Етногенез слов'ян. Східнослов'янські племена в I тис. н. е. Варварські королівства і слов'янські племенні союзи: спільне і відмінне.

Тема 3. Середньовічна доба.

Україна-Русь у європейському соціально-політичному просторі в IX – середині XII ст. Утворення ранньосередньовічної держави на українських землях. Християнізація Європи. Хрещення Русі як цивілізаційний вибір. Київська Русь у контексті загально-європейських геополітичних і соціокультурних трансформацій. Половці і монголи. Галицько-Волинське князівство.

Тема 4. Пізнє середньовіччя та ранньомодерні часи.

Українські землі у ранньомодерну добу: структури повсякденності та їх трансформація. Станово-представницька монархія, магдебурзьке право та «шляхетська демократія» у Великому князівстві Литовському – паростки формування громадянського суспільства.

Занепад Візантії і зародження ідеї «третього Риму».

Реформаційні рухи в Європі та їх вплив на соціум українських земель.

Люблінська унія 1569 р. і її значення в історії України. Фільваркова система. Слободи. Реформація і Контрреформація та релігійна ситуація в українських землях. Поява греко-католицької (уніатської) церкви.

Трансформація українського суспільства у литовсько-польську добу. Основні тенденції розвитку європейського суспільства у ранньомодерний період. Геополітичні зміни у Східній Європі упродовж XIV – XVI ст.

Тема 5. Європа і Україна у XVII – першій половині XVIII ст.

Козацтво та Запорозька Січ у геополітичних стратегіях Речі Посполитої, Московії, Кримського ханства, Османської імперії. Розвиток капіталізму і розвиток модерного суспільства в Європі.

Національно-визвольна боротьба українського народу у 1648–1657 рр. і європейський світ.

Гетьмани Війська Запорозького: внутрішньо- і зовнішньополітичні стратегії. Запорізьке козацтво у міжнародних конфліктах першої половини XVIII ст.

Тема 6. Геополітичні зміни Центрально-Східній Європі у другій половині XVIII ст. Втрата автономії українських земель.

Інкorporація Гетьманщини до складу Російської імперії: причини, періодизація та особливості процесу. Слобідська Україна як історико-культурний регіон.

Геополітичні зміни в українських землях в останній третині XVIII ст.: поділи Речі Посполитої, російсько-турецькі війни і їхні наслідки.

Особливості розвитку культури і освіти. Доба Просвітництва в Європі і Україні.

Розділ 2. Україна і Європа в XIX–XXI ст.: формування модерної нації та держави.

Тема 7. Українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): європейський контекст.

Епоха націоналізму: від етнокультурної спільноти до політичної нації. Специфіка формування модерної української нації.

Українське національне відродження першої половини XIX ст. в українських землях в складі Російської, Австрійської імперій і Угорського королівства: спільне і відмінне.

Тема 8. Особливості соціально-економічного і політичного розвитку українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій.

Модернізація як феномен та її соціально-економічні, політико-правові й етнокультурні наслідки. Державно-правовий, політичний і соціально-економічний статус українських земель у складі імперій Романових і Габсбургів.

«Великі реформи» 1860–1870-х рр. в Російській імперії: особливості проведення і наслідки в українських землях. Становлення та розвиток місцевого самоврядування. Національний рух у Східній Україні в другій половині XIX ст. Громади. Михайло Драгоманов та його «Листи на Наддніпрянську Україну». Особливості економічного і суспільно-політичного життя в Західній Україні. Москвофільство і народовство. «Просвіти». Виникнення українських політичних партій, їх програмні вимоги та діяльність. Концепція «органічного розвитку». Соціальні верстви українського суспільства в умовах наздоганяючої модернізації: селяни, інтелігенція, робітники (соціально-політичний портрет).

Тема 9. Україна в Першій світовій війні. Українська національно-демократична революція (1917–1920 рр.).

Українські землі в планах воюючих держав. Бойові дії на території України. Легіон УСС. Український національний рух.

Українська Центральна Рада. Створення УНР. Боротьба за владу в Україні в кінці 1917 – на початку 1918 рр. Конституція УНР (1918 р.). Українська держава. Більшовизм в Україні. Створення УСРР. ЗУНР: виникнення, історична доля. Селянський повстанський рух в Україні 1918–1920 рр. Здобутки, наслідки, уроки національно-демократичної революції.

Розв'язання «українського питання» у Версальсько-Вашингтонській системі повоєнного облаштування світу.

Тема 10. Україна в 1920–1930-ті рр.: в Європі і СРСР.

Радянська Україна і створення СРСР. Політика коренізації (українізації). Літературна дискусія 1925–1928 рр. Микола Хвильовий про європейську орієнтацію української культури. Політичне, культурне та повсякденне життя в УСРР 1920-х рр.

Радянська модернізація кінця 1920-1930-х рр. Голодомор 1932-1933 рр.: причини та наслідки.

Західноукраїнські землі у складі європейських держав: особливості розвитку. Національно-визвольний рух. ОУН. Ідеологія «інтегрального націоналізму». УНДО.

Тема 11. Друга світова війна і Україна.

Українське питання в європейській політиці напередодні та на початку Другої світової війни (1939–1941 рр.). Початок Другої світової війни і доля українських земель. Бойові дії в Україні в 1941–1944 рр. Нацистський окупаційний режим. Рух Опору.

Роль СРСР та країн-учасниць антигітлерівської коаліції у розгромі нацистської Німеччини та її союзників. Внесок народу України у перемогу над нацизмом. Уроки Другої світової війни та її геополітичні наслідки. Історична пам'ять та міфологізація Другої світової війни у контексті сучасної державної й етнонаціональної політики України.

Завершення Другої світової війни і формування біполярного світу.

Тема 12. УРСР і біполярний світ (1945–1991 рр.).

УРСР в повоєнний період: особливості відбудови і модернізації за залізною завісою. Політичне, соціально-економічне та культурне життя в Україні в 1953–1991 рр. Дисидентський рух 1950–1980-х рр. і протесні рухи в Європі: спільне і відмінне.

Тема 13. Українська незалежна держава. Європейський вибір.

Геополітична ситуація в Європі і розпад СРСР. Проголошення незалежності України. Становлення політичної системи: подолання радянського спадку, поширення європейських цінностей. Формування державних структур, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства. Особливості багатопартійної системи. Кризові явища в економіці та спроби реформ.

Політичні портрети президентів України і лідерів політичних партій.

Україна у 2013–2023 рр. Революція Гідності. Анексія Криму РФ, війна на Донбасі.

Вибір зовнішньополітичної стратегії. Євроінтеграційний курс України і партнерство з країнами-учасниками ЄС і НАТО в умовах війни з російською федерацією (2022 –).

Особливості організації семінарських занять. Критерії оцінювання

Вагому роль під час вивчення історії України відіграють **семінарські заняття**, під час яких здобувачі вищої освіти повинні систематизувати, поглиблювати і узагальнювати знання з основних питань курсу, набувати умінь та навичок самостійно осмислювати, аналізувати історичні події, факти, явища та процеси, давати оцінки історичним особам та їхнім вчинкам тощо. Крім того, на семінарських заняттях здобувачі мають вдосконалювати навички публічних виступів, аргументованого обговорення проблемних історичних питань, ведення дискусії. Семінарські заняття сприяють успішній підготовці до складання проміжних модульних контрольних робіт та підсумкового іспиту.

В залежності від особливостей укладання розкладу занять, семінарське заняття за визначеною темою, як правило, відбувається після того, як здобувачі прослухали відповідну лекцію. Лекція передбачає структурований огляд теми з акцентом на дискусійних питаннях. Тому на момент підготовки до семінарського заняття здобувачі вже мають загальне уявлення про питання семінару, під час підготовки за планом заняття мають поглибити і структурувати свої знання.

Як правило, план семінарського заняття передбачає 3–5 проблемних питань, які розглядаються у формі бесіди, дискусії з використанням мультимедійних презентацій. Опитування відбувається передусім за бажанням здобувачів, але викладач, який виступає модератором обговорення, має задіяти максимальне коло присутніх. Тому можливе і опитування за вибором викладача. Крім виступів здобувачів на семінарі, оцінюються також вагомості доповнення і зауваження. Наприкінці заняття викладач підводить підсумки роботи, виставляє оцінки, які в сучасних умовах переважно надсилаються кожному учаснику на його обліковий запис електронної платформи.

Оцінки, які здобувачі отримують на семінарах, обов'язково вносяться до загальних рейтингових балів і підсумовуються з балами за виконання рефератів, творчих проєктів і екзаменаційного завдання.

Важливим моментом організації семінарських занять є попередня самостійна робота здобувача вищої освіти з навчальною та науковою літературою, історичними першоджерелами з метою пошуку, впорядкування, аналізу інформації для відповідей на заплановані до розгляду та обговорення на семінарському занятті питання. Самостійна робота здійснюється за заздалегідь визначеним планом, передбаченими навчальною програмою темами семінарських занять і сформульованими викладачем проблемними питаннями, шляхом опрацювання рекомендованої навчальної та наукової літератури з урахуванням методичних порад щодо підготовки відповідей.

Якісна підготовка здобувачів до семінарських занять з урахуванням рекомендацій викладача – основна умова панування творчої атмосфери на заняттях і здобуття глибоких знань з предмету. Підготовка до семінарів відбувається у позааудиторний час за заздалегідь оприлюдненим викладачем планом. Семінарські заняття є обов'язковими до відвідування. Пропущені заняття або ті, на яких робота здобувача була оцінена незадовільно, перескладаються викладачу під час консультацій або з використанням онлайн платформ.

Допуск здобувача до екзамену відбувається за умови, якщо він має мінімум 20 балів за роботу на семінарських заняттях і виконав один реферат або творчий проєкт.

З огляду на це інформація про передбачене планом семінарське заняття містить такі складові:

Тема – назва і загальна тема семінарського заняття;

План – перелік основних запланованих для висвітлення і обговорення питань;

Література – список рекомендованої для самостійного опрацювання літератури;

Методичні рекомендації – поради щодо підготовки відповідей на питання;

Питання для дискусії – найбільш складні питання, до яких доцільно звертатися у випадках, коли студенти добре засвоїли основні питання і спроможні до виконання більш складних завдань.

У окремих випадках, коли доцільним є комбінування семінарських занять із практичними, тобто опрацюванням першоджерел безпосередньо під час роботи в аудиторії, передбачено також рубрику **Увага, джерело!** Наведені у ній тексти супроводжено окремими спеціальними завданнями і питаннями. Обсяг і кількість таких документів невеликі, оскільки кількість семінарських занять, передбачених планом, обмежена. Тому це не дає змоги детально працювати із першоджерелами щодо кожного із винесених на обговорення на занятті питань.

На семінарському занятті оцінюються:

- усі відповіді студента на передбачені планом семінарського заняття питання;
- участь у обговоренні дискусійних питань;
- вміння застосувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань під час роботи із першоджерелами;
- виступи з підготовленими індивідуальними реферативними доповідями.

Під час поточного оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти враховується відвідування семінарських занять та активність під час їх проведення. Крім того, додаткові бали нараховуються за виконання творчих проєктів, участь у навчальних конкурсах, студентських наукових конференціях.

Перелік тем і плани семінарських занять можуть змінюватися. Охопити детально всю програму курсу з огляду на обмежену кількість семінарських занять неможливо. Акцент на середньовічній, ранньомодерній і модерній добі, на наш погляд, є актуальним з огляду на те, що ці теми знаходяться поза межами програми національного мультипредметного тесту (НМТ) а також тому, що вони не вивчаються в старших класах середньої школи. І, як правило, уявлення про ці теми в здобувачів вищої освіти є надзвичайно спрощене і фрагментарне.

Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Харків – столиця Радянської України: розбудова міста, громадське і культурне життя, літературна дискусія, «розстріляне відродження».	2	2
2.	Україна у першій чверті ХХІ століття: політичне життя, особливості економічного розвитку, геополітичні стратегії, збройне протистояння на Донбасі, війна з рф.	2	2
Усього годин		4	4

На семінарському занятті оцінюються:

- усі відповіді студента на передбачені планом семінарського заняття питання;
- участь у обговоренні дискусійних питань;
- вміння застосувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань під час роботи із першоджерелами;
- виступи з підготовленими індивідуальними реферативними доповідями.

Під час поточного оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти враховується відвідування семінарських занять та активність під час їх проведення. Крім того, додаткові бали нараховуються за виконання творчих проєктів, участь у навчальних конкурсах, студентських наукових конференціях.

Перелік тем і плани семінарських занять можуть змінюватися. Охопити детально всю програму курсу з огляду на обмежену кількість семінарських занять неможливо. Акцент на середньовічній, ранньомодерній і модерній добі, на наш погляд, є актуальним з огляду на те,

що ці теми знаходяться поза межами програми національного мультипредметного тесту (НМТ) а також тому, що вони не вивчаються в старших класах середньої школи. І, як правило, уявлення про ці теми в здобувачів вищої освіти є надзвичайно спрощене і фрагментарне.

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:

За підсумками кожного семінарського заняття викладач оцінює рівень знання здобувачами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання в ході дискусії. Здобувач може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:
Ваговий бал – 10. Максимальна кількість за усі виступи: $2 \cdot 10 = 20$ балів.

10 – 9 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання.

8 – 7 балів – логічний виступ, інформаційно повний, продуманий.

6 – 5 балів – частковий виступ за темою з порушеннями параметрів красномовства.

4 – 3 бали – формальний виступ зі значною кількістю фактичних помилок.

2-4 бали – формальний, короткий виступ, що не відповідає контексту питання

Методичні рекомендації до написання рефератів і роботи над творчими проєктами. Критерії оцінювання.

Самостійна роботи здобувачів вищої освіти, який передбачає написання тексту науково-дослідницького характеру, в якому аналізується обране питання з історії України.

Цей вид самостійної роботи формує у здобувачів початкові вміння і навички наукового дослідження. До зазначених навичок і вмінь належать такі:

Рекомендується починати з вибору теми (список пропонує викладач) і укладання бібліографії (максимум 20 найменувань джерел, навчальної і наукової літератури).

Робота над самостійною роботою має бути послідовною, з чітким дотриманням основних етапів:

- складання плану;
- збір джерельно-історіографічної інформації;
- конспектування літератури і підбір цитат із зазначенням вихідних даних, сторінок розташування в тексті;
- написання дослідження.

Як правило, обсяг реферату коливається від 12 до 15 друкованих сторінок.

Структура реферату виглядає таким чином:

а) вступ, який містить обґрунтування теми і хронологічних меж, мету роботи, огляд історіографії та джерел;

б) основна частина, де розкриваються ключові питання дослідження,

в) висновки;

г) список літератури;

д) додатки (можуть містити таблиці, схеми, ілюстрації).

Важливо пам'ятати, що неприпустимо використовувати так звані «банки рефератів» з мережі Інтернет. Текст має бути авторським, а викладач має право перевірити його на наявність запозичень (плагіату).

Список літератури доцільно оформлювати в алфавітному порядку із зазначенням вихідних даних.

Вихідні дані – перелік важливих ознак публікації, які дозволяють здійснити її пошук та використати в подальшому у роботі (автор/автори, назва, рік та місце видання, кількість сторінок для монографій, або автор/автори, назва журналу/газети, рік видання, номер, сторінки для наукових статей).

Список літератури слід укладати відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.80 і ДСТУ ГОСТ 7.1.

Зразки оформлення списку використаних джерел і літератури

Один автор	Художні моделі національної ідентичності : монографія / Л. Донченко. Київ: КНТ, 2014. 220 с.
Два та більше авторів	Дуглас Норт. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії / Норт Дуглас, Джон Волліс, Баррі Вайнгест. К. : Наш формат, 2017. 352 с.
П'ять і більше авторів	Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / [М. Т. Степико, В. С. Крисаченко, О. І. Мостяєв та ін. ; Авт. вступ. слова : А. С. Гальчинський; Авт. передм. В. С. Крисаченко] ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. К. : НІСД, 2004. 647 с.
Статті з журналів, інших часописів	Касьянов Г. В. Система владних відносин у сучасній Україні: групи інтересу, клани та олігархія / Г. В. Касьянов // Український історичний журнал. 2009. №1. С. 160–180.
Електронні видання	Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття/ Д. Козлова [Електронний ресурс] / URL: http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion

Посилання на літературу в тексті роботи рекомендовано робити сквозні, в квадратних дужках, із зазначенням номеру позиції обраної наукової праці в списку літератури та номерів сторінок, на які посилається здобувач. Як правило, квадратні дужки ставляться наприкінці речення, перед крапкою. Наприклад:

[8, с. 57], або [46, с. 13, 16], або [78, с. 98–101].

Остаточний варіант роботи подається у друкованому вигляді або за умови дистанційного навчання надсилається на визначену викладачем онлайн платформу у відповідне «завдання».

Усі текстові елементи реферату оформлюються за такими параметрами: шрифт *TimesNewRoman*; розмір 14 пунктів; міжрядковий інтервал – 1,5; колір – чорний; фон – білий. Інші шрифти дозволяється використовувати лише в ілюстраціях, графіках, фото, діаграмах тощо. Для абзаців тексту, нумерованих і маркованих списків встановлюється вирівнювання тексту за шириною, абзацний відступ – 1,2 см. Поля: ліве – 3, праве – 1, верхнє і нижнє – 2 см.

На титульному аркуші номер не ставиться. Усі сторінки роботи нумеруються послідовно, номер розміщується у правому нижньому куті аркуша.

Критерії оцінювання завдань самостійної роботи:

Здобувачі можуть набрати 40 балів максимально (впродовж семестру можна виконати дві роботи, 20 балів кожна). Критерієм оцінки самостійної роботи є наявність власної (авторської) позиції; пов'язаність змісту реферату із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку.

20 -16 балів – робота виконана на високому теоретичному рівні, містить аналіз і добре обґрунтовану авторську позицію.

15-11 балів – має незначні недоліки з питань самостійної роботи, авторська позиція обґрунтована не досить послідовно.

10 – 6 балів – не містить критичного аналізу, неповністю висвітлена проблематика.

4 - 1 бали –робота має компліятивний характер, помилки в оформленні.

0 балів – плагіат, несамоствійно виконана робота.

Теми самостійних робіт:

1. Історія Хазарського каганату і його місце в історії східнослов'янських племен.
2. «Шлях із варяг у греки» і його значення у виникненні Київської Русі.
3. Роль і значення полюддя у процесі державотворення Київської Русі.
4. Шлюбна дипломатія Ярослава Мудрого.
5. «Руська правда».
6. Виникнення Кримського ханату і його історія до середини XVII ст.
7. Буковина у складі Молдовського господарства.
8. Закарпаття у складі Угорського королівства.
9. Дике Поле в історії України XIV – першої третини XVII ст.
10. Литовські статuti.
11. Полемічна література кінця XVI – початку XVII ст. як пам'ятник політичної думки в Україні.
12. Грюнвальдська битва 1410 р. та її значення в історії України.
13. Дмитро Вишневецький.
14. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.
15. Атрибути гетьманської влади. Козацькі клейноди.
16. Морські походи козаків проти Туреччини.
17. Запорізька Січ доби Хмельниччини.
18. Битва під Берестечком.
19. Видатні полководці війська Богдана Хмельницького.
20. Слобожанщина: формування нового історичного регіону України у середині – другій половині XVII ст.
21. Андрусівське перемир'я 1667 р.
22. Іван Мазепа як меценат.
23. Повстання під проводом Семена Палія (1702–1704 рр.).
24. Слобожанщина у XVIII ст.
25. Історія Кримського ханату у XVIII ст.
26. Дунайська Січ.
27. Запорожці на Кубані.
28. Олекса Довбуш.
29. Харківський університет і його місце в українському національному відродженні початку XIX ст.
30. Т. Г. Шевченко і його роль в українському національному відродженні.
31. Устим Кармалюк.
32. М. П. Драгоманов в українській політичній думці другої половини XIX ст.
33. І. Я. Франко в українському політичному житті кінця XIX ст.
34. Участь студентів в українському національно-визвольному русі наприкінці XIX ст.
35. Літературне (з 1892 р. – Наукове) товариство імені Тараса Шевченка в українському національному відродженні другої половини XIX ст. Україна у Першій світовій війні.
36. Універсали Центральної Ради у контексті політичної ситуації в Україні впродовж 1917 – початку 1918 рр.
37. Державотворчі плани П. Скоропадського і їхнє втілення.
38. Директорія УНР: лідери, політична програма, причини поразки. Воєнний комунізм в Україні.
39. Голод 1921–1923 рр. в Україні.
40. Нова економічна політика: загальний зміст і особливості в Україні.
41. Політика українізації у 1920-1930-ті рр.: причини, значення, наслідки.
42. Суцільна колективізація і прискорена індустріалізація сільського господарства у рамках курсу на модернізацію економіки.
43. Зміцнення тоталітаризму в Україні у 1920 – 1930-х рр. Масовий характер репресій.
44. Окупація та рух опору в Україні в роки II Світової війни.
45. Звільнення території УРСР від німецьких загарбників.
46. Зміни у суспільно-політичному житті України в період Відлиги.
47. Дисидентський рух.

48. Перебудова і її значення в історії України.
49. Проголошення незалежності України. Які фактори сприяли утворенню незалежної Української держави?
50. Характерні риси та особливості становлення багатопартійності в Україні впродовж 1990-х рр.
51. «Помаранчева революція» та її наслідки. Президентство В. Ющенка.
52. Президентство В. Януковича: причини і передумови Майдану–2.
53. «Революція гідності»: Історична оцінка подій листопада 2013 – березня 2014 рр. в Україні.
54. Крим і Росія у березні 2014 р.: анексія і окупація півострова.
55. Політична криза і військові дії на Донбасі 2014 – 2019.

Робота над творчими проєктами: методичні рекомендації і критерії оцінювання

За власним бажанням здобувач може обрати однією з форм самостійної роботи підготовку творчого проєкту, який змістовно дотичний до курсу історії України.

Тему проєкту можна обрати самостійно, узгодивши з викладачем. Для прикладу, можна записати спогади очевидців «Помаранчевої революції», «Революції Гідності», російсько-українських війн. Також можна взяти інтерв'ю у військовослужбовців, волонтерів, державних чиновників, родичів і друзів, написати власні спогади про події після 24 лютого 2022 р.

Основний критерій оцінки творчого проєкту – самостійність. Рекомендований обсяг спогадів і інтерв'ю – до 5 сторінок друкованого тексту. Також на високі оцінки заслуговують проєкти, оформлені у формі відеоматеріалів і мультимедійних презентацій.

Максимальна оцінка за роботу такого формату – 10 балів.

Семестровий екзамен Список питань. Критерії оцінювання

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 180 хвилин

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Для оцінювання знань здобувачів використовують такі форми контролю: поточний, індивідуальне завдання, екзамен.

Підсумковий контроль знань здобувачів (екзамен) проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом. Екзаменаційні білети включають три питання: перше і друге спрямовані на встановлення рівня загальної теоретичної підготовки здобувача і оцінюються максимально по 12 балів кожне; третє передбачає вміння аналізувати документи та літературу, максимальна оцінка – 16 балів.

Максимально повна відповідь на перше і друге питання передбачає знання теоретичного та фактичного матеріалу, вміння аналізувати та порівнювати історичні явища. Бажано у відповіді використання мовних конструкцій, що свідчать про самостійність і обґрунтованість думок здобувача («на мою думку», «порівняно з», «проте», «отже»). Відповіді на перше та друге питання оцінюються у 15 балів.

Третє питання білета передбачає знання фактичного матеріалу, пов'язаного з діяльністю відомих персоналій. Повна, самостійна та аналітична відповідь оцінюється у 10 балів.

Рівень знань на екзамені оцінюється:

37–40 балів, якщо здобувач дав правильну та повну відповідь на всі три поставлених питання, міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, демонструє вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком, логіку та аргументованість викладення (наведення прикладів, аналогій, знання головних дат з історії України), вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу,

висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем;

32–36 балів ставиться здобувачу, якщо він відповів на всі три запитання, добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

27–31 ставиться здобувачу у випадку, якщо він відповів на всі три запитання, в основному опанував теоретичні знання з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але відповідь є недостатньо аргументованою, виявляє неточності, невміння оцінювати факти та явища;

21–26 балів ставиться, якщо всі три питання розкриті неповно та/або логіка відповідей вимагає істотного виправлення;

1–20 балів здобувач отримує, якщо у відповіді не розкриті по сутності всі три питання, продемонстровано недостатнє знання фактичного матеріалу, наукових визначень, відсутні посилання на першоджерела та рекомендовану наукову літературу;

0 балів здобувач отримує в разі відсутності відповідей на питання екзаменаційного білету.

До підсумкового семестрового контролю здобувач допускається, якщо за результатами здачі поточних контролів він набрав не менше 10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	
90 – 100	відмінно	
70-89	добре	
50-69	Задовільно	
1-49	незадовільно	

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ЄВРОПИ»

2023 – 2024 навчальний рік

1. Джерела та історіографія з історії України в європейському контексті.
2. Поява людини і первісних форм співжиття на території України. Україна і доісторична Європа.
3. Трипільська культура: ареал поширення, основні заняття трипільців, причини зникнення. Неолітична культура та ранні землероби Європи. Кукутень-Трипільська культура, основні заняття трипільців, причини зникнення
4. Кіммерійці, скіфи і сармати в історії України.
5. Українські землі у добу античної історії Європи. Античні міста-держави Північного Причорномор'я в історії українського народу й України.
6. Особливості контактів племен раннього залізного віку і античних держав Північного Причорномор'я.
7. Велике переселення народів в Європі і розселення Східних слов'ян (V–VII ст.): геополітичний контекст.
8. Норманський чинник у ранньосередньовічній Східній Європі, у виникненні та еволюції Русі.

9. Соціально-економічний розвиток Київської Русі: наслідування європейського феодалізму чи особливий шлях?
10. Княгиня Ольга і князь Святослав: політичні портрети.
11. Християнізація як Русі як входження в коло народів християнської Європи. Прийняття князями християнства візантійського зразка: причини і наслідки.
12. Дипломатія Русі-України (X – XII ст.) у контексті зв'язків з середньовічною Європою.
13. Галицько-Волинське князівство, його роль в європейській політиці.
14. Монголо-татарська навала і її значення в історії України
15. Данило Галицький: особливості внутрішньої і зовнішньої політики.
16. Входження українських земель до складу Великого Князівства Литовського: «оксамитове проникнення».
17. Особливості соціально-економічного розвитку українських земель у складі Великого князівства литовського.
18. Входження українських земель до складу Польського королівства. Креська унія.
19. Люблінська унія і її значення в історії України.
20. Фільваркове господарство: як шляхта реагувала на виклики західноєвропейського капіталізму?
21. Поширення ідей європейської Реформації і контрреформації в українських землях.
22. Становище православної церкви в Україні в литовсько-польську добу.
23. Козацтво та Запорозька Січ у геополітичних стратегіях Речі Посполитої, Московії, Кримського ханства, Османської імперії (XVII – середина XVIII ст.).
24. Гетьман Петро Сагайдачний: політичний портрет.
25. Козацька революція або Визвольна війна? Проблема визначення термінів, хронологічних меж і періодизації.
26. Геополітичний контекст Хмельниччини (1648 – 1657 рр.): проблема вибору союзника.
27. Договори Богдана Хмельницького з Річчю Посполитою: політичний статус козацької держави.
28. Переяславська рада і «Березневі статті»: проблема визначення юридичної природи українсько-московського договору і її трактування його умов.
29. Гадяцька угода 1658 р.: європейський вибір Івана Виговського чи зрада ідеалів Богдана Хмельницького?
30. Гетьманування Юрія Хмельницького. Пошук союзників.
31. Петро Дорошенко і особливості його гетьманування за доби Руїни.
32. Іван Мазепа: особливості внутрішньої і зовнішньої політики.
33. Конституція Пилипа Орлика і її значення як історичного документа.
34. Правобережна Україна у XVIII ст.: зміни політичного статусу.
35. Гетьманування Кирила Розумовського і ліквідація гетьманства.
36. Ліквідація Запорізької Січі та інших форм українського автономного устрою в останній третині XVIII ст.
37. Територіальні зміни останньої третини XVIII ст.: поділи Речі Посполитої, російсько-турецькі війни і українські землі.
38. Українське національне відродження в українських землях у складі Російської імперії I пол. XIX ст.: причини, етапи, наслідки.
39. Особливості українського національного відродження в українських землях у складі Австрійської імперії (I половина XIX ст.).
40. Кирило-Мефодіївське братство і його значення в історії України.
41. Скасування кріпосного права в Російській і Австрійській імперіях: значення події для соціально-економічного розвитку України.
42. Українські землі у складі Російської імперії у добу її модернізації (європеїзації) (друга половина XIX – початок XX ст.). Промисловий переворот в Україні у XIX ст.: причини, етапи, наслідки.
43. Виникнення перших політичних партій в українських землях в складі Російської та Австро-Угорської імперій: лідери, програми, методи боротьби.
44. Столипінська реформа: причини і наслідки для України.
45. Революція 1905 – 1907 рр. в Російській імперії та її значення для розвитку українського національного руху.
46. Україна у Першій світовій війні: бойові дії на території України, участь українців у збройних формуваннях двох імперій.
47. Наслідки Лютневої революції 1917 р. для України. Утворення Центральної Ради.

48. Універсали Центральної Ради у контексті політичної ситуації в Україні впродовж 1917 – початку 1918 рр.
49. Державотворчі плани П. Скоропадського і їхнє втілення. Причини занепаду Гетьманату.
50. Директорія і значення її діяльності.
51. ЗУНР: проголошення, лідери, причини поразки.
52. Воєнний комунізм в Україні.
53. Нова економічна політика в Україні.
54. Політика українізації. Чому більшовицьке керівництво вдалося до політики коренізації?
55. Особливості процесу прискореної індустріалізації в Україні. Причини, перебіг, наслідки.
56. Суцільна колективізація сільського господарства: мета, масштаби, наслідки.
57. Зміцнення тоталітаризму в Україні у 1920 – 1930-х рр. Масовий характер репресій.
58. Українські землі у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини між двома світовими війнами.
59. Вплив радянсько-німецький договір від 23 серпня 1939 р. на українських земель історичну долю Як позначився на історичному розвитку українських земель радянсько-німецький договір від 23 серпня 1939 р.?
60. Бойові дії на території України у 1941–1942 рр. Причини поразок червоної армії на першому етапі радянсько-німецької війни.
61. Окупація та Рух Опору в Україні в роки II Світової війни.
62. Особливості післявоєнної відбудови в Україні (1945 – 1953 рр.).
63. Зміни у суспільно-політичному житті України в період Відлиги. Шістдесятники.
64. Хрущовські «надпрограми» і економічний розвиток України (1953 –1964 рр.)
65. Особливості соціально-економічного розвитку України (1965–1985 рр.).
66. Дисидентський рух в Україні.
67. Політика перебудови і її значення в історії України (1985 -1991 рр).
68. Проголошення незалежності України у контексті антикомуністичних революцій у Східній та Центральній Європі. Які фактори сприяли утворенню незалежної Української держави?
69. Конституційний процесу в Україні в першій половині – середині 1990-х рр. Проголошення Конституції.
70. Особливості становлення багатопартійності в Україні впродовж 1990-х рр.
71. Помаранчева революція: основні ідеї, чільні постаті, політична боротьба, результати.
72. Президентство В. Ющенка: зовнішня і внутрішня політика. Євроінтеграційні прагнення та причини їхнього гальмування.
73. Президентство В. Януковича: внутрішня і зовнішня політика.
74. «Революція Гідності»: історична оцінка подій листопада 2013 – березня 2014 рр. в Україні.
75. Політичні та економічні процеси в Україні впродовж 2014–2023 р. Євроінтеграція: напрями, проблеми, перспективи.

Зразок екзаменаційного завдання

Екзаменаційне завдання № 1

1. Джерела та історіографія з історії України в європейському контексті. (15 балів).
2. Геополітичний контекст Хмельниччини (1648 – 1657 рр.): проблема вибору союзника (15 балів).
3. Воєнний комунізм в Україні: складові політики і її наслідки (10 балів).

Затверджено на засіданні
кафедри українознавства
(протокол № 3 від 30.10.2023р.)

В. о. зав. кафедри

доц. Н. В. Аксьонова

Екзаменатор

ст. викл. М. Є. Домановська

Рекомендована література

Підручники, навчальні посібники, енциклопедичні видання

1. Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. 7-ме вид., доп. / О. Д. Бойко. К.: Академвидав, 2018. 729 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/ukraine-history-boyko-7-edition-2018/>
2. Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. 8-ме вид., доп. К.: Академвидав, 2021. 640 с.
3. Вербицька П. В., Хома І. Я. Історія української культури: європейський контекст: навч. Посібник / П. В. Вербицька, І. Я. Хома. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. 301 с.
4. Енциклопедія історії України. [Електронний ресурс]. URL: / <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>
5. Енциклопедія історії України. Том: УКРАЇНА – УКРАЇНЦІ / Відп. ред. В. Смолій, авт.: В. Вятрович, П. Гай-Нижник, К. Галушка, Т. Чухліб та ін. Київ, 2019. 1112 с.
6. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О. М. Бут, М. І. Бушин, Ю. І. Вовк та ін.]; за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д.і.н., проф. О. І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2016. 644 с.
7. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2013. 1056 с.
8. Лазарович М. В. Ілюстрована історія України : короткий курс лекцій. 4-те вид., виправл. і доп. / М. В. Лазарович. Тернопіль : Джура, 2018. 616 с.
9. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти / О. С. Каденюк, В. А. Нестеренко, В. В. Сажко та ін. Кам'янець-Подільський.: ПДАТУ, 2018. 311 с.
10. Пасічник М. Історія України: розвиток державності та культури : [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / М. Пасічник. Львів: УАД, 2016. 415 с.
11. Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник / За заг. ред. М. М. Мудрого. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с. [Електронний ресурс]. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Mudryi_Marian/Chas_narodiv_Istoriia_Ukrainy_XIX_stolittia/
12. Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій. 2-ге вид., переробл. і доп. / Н. Шліхта Харків: Акта, 2015. 252 с.

Література

1. Алепський Павло. Україна – земля козаків. Подорожній щоденник / Павло Алепський. К: Вирій, 2018. 164 с.
2. Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 288 с.
3. Багалій Дмитро. Історія Слободської України / Д. І. Багалій ; передм. та ком. В. Л. Маслійчук ; упорядн. О. О. Савчук. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2019. ХХХІІ + 400 с., [74 іл., 2 мапи]. Серія «Слобожанський світ». Випуск 12.
4. Блануца А. Земельна політика Ягеллонів на українських теренах Великого князівства Литовського (1440–1572 рр.) / А. Блануца. К.: Інститут історії України НАН України, 2017. 423 с.
5. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.

6. Ваврух М., Гавалюк Р. Нариси з історії української культури: архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно / М. Ваврух, Р. Гавалюк. Львів: Світ, 2018. 224 с.
7. Вегеш М. Державотворчі процеси у Карпатській Україні (1938–1939) / М. Вегеш. Ужгород: Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2020. 552 с.
8. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 1: Історичні нариси / Упорядн. О. П. Реєнт; Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. К.: Кліо, 2014. 784 с.
9. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кириєнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: Кліо, 2015. 800 с.
10. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків: КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури).
11. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л. В. Войтович. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква: Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
12. Герасимов Т. Ю. Міста Правобережної України и Перша світова війна: Повсякденна історія: монографія / Т. Ю. Герасимов. Вінниця: ООО «Меркьюрі-Поділля», 2017. 436 с.
13. Горобець В. Гетьман Брюховецький. Життя у славі, владі та ганьбі / В. Горобець. Київ: Парламентське видавництво, 2019. 440 с.
14. Горобець В. Гетьман Руїни. Іван Брюховецький і Москва / В. Горобець. Київ: Києво-Могилянська академія, 2017. 248 с.
15. Горобець В. Зірки та терени козацької революції. Історія звитяг і поразок / В. Горобець. Київ: КСД, 2017. 480 с.
16. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. Yakaboo Publishing, 2022. 656 с. [Електронний ресурс]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy/
17. Грицак Я. Подолати минуле. Глобальна історія України / Я. Грицак. К.: Портал, 2022. 432 с.
18. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава–військо–битви / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. Київ: Арій, 2015. 479 с.
19. Гуржій О. Україна в суспільно-політичних комбінаціях імперського уряду Росії (30–90-ті рр. XVIII ст.) / О. Гуржій. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. 205 с.
20. Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії / Б. Гудзяк. Переклад з англ. Марії Габлевич, під ред. Олега Турія. Львів: Інститут історії Церкви Львівської Богословської академії, 2000. 426 с.
21. Даніель Бовуа Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ / Д. Бовуа. К. Кліо, 2020. 872 с.
22. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-тє вид., доповн. / Упорядн.: М. Капраль, Г. Сварник, І. Скочиляс, А. Фелонюк. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2016. 924 с.
23. Довженко О. П. Щоденникові записи, 1939–1956 / О. П. Довженко. Х.: Фоліо, 2013. 879 с.
24. Документи Богдана Хмельницького (1648–1657) / відп. ред. Ф. П. Шевченко, упоряд. І. П. Крип'якевич. Акад. наук УРСР, Ін-т сусп. наук. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 738 с.
25. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги / Відп. ред. В. Брехуненко. Київ: Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2016. 608 с.
26. Жванко Л. М. Біженці Першої світової війни: український вимір (1914–1918 рр.) / Л. М. Жванко. Харків: Віровець А. П.; «Апостроф», 2012. 568 с.
27. Журавльов Денис. Іван Мазепа: людина, політик, легенда / Денис Журавльов. Харків: Фоліо, 2020. 348 с.
28. Залізник Л. Стародавня історія України / Ред. В. Олексієнко. К.: Темпора, 2012. 542 с.

29. Замки і храми України. [Електронний ресурс]. URL: <https://castles.com.ua/index.html>
30. Запорозького / Авт. кол. В. М. Горобець, М. М. Волощук, А. Г. Плахонін та ін. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
31. Історія України. Методичні рекомендації до семінарських та практичних занять і самостійної роботи студентів. Історія України: матеріали до семінарських занять / Уклад. О.М. Хорошев. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 180 с.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/metod_ua/horoshev_seminars.html
32. Історія Української держави: Гетьманат ранньомодерної доби. Київ: Арії, 2018. 720 с.
33. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. - IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
34. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900-1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків, 2021. 612 с.
35. Капелюшний В. П., Коваль О. Ф. «Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія / В. П. Капелюшний, О. Ф. Коваль. К.: Інтерсервіс, 2018. 480 с.
36. Касьянов Г. Розрита могила: Голод 1932-1933 років у політиці, пам'яті та історії (1980-ті – 2000-ті) / Г. Касьянов. Х.: Фоліо, 2020. 298 с.
37. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648-1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
38. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття/ Д. Козлова [Електронний ресурс] / URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>
39. Кралюк Петро. Історія України «без брому». Розвиток державності на українських землях. Харків: Фоліо, 2020. 424 с.
40. Куліков В. О. Підприємства й суспільство в заводських і шахтарських поселеннях Донбасу та Придніпров'я в 1870–1917 рр. [Електронний ресурс] / URL: https://books.google.com.ua/books?id=fmqWDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
41. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) : моногр. / М. В. Лазарович / Міністерство культури та інформаційної політики України. К.: ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
42. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський, Н. Діанова, А. Домановський, та ін. Упоряд. К. Галушко. Харків: КСД, 2016. 356 с. (Історія без цензури).
43. Літопис Руський за Іпатським списком / Перекл. Л. Махновець [Електронний ресурс] / URL: <http://litopys.org.ua/litop/lit.htm>
44. Любавський Р. Повсякденне життя робітників Харкова в 1920-ті – на початку 1930-х років / Науковий редактор Л. Ю. Посохова / Передм. О. А. Коляструк; вступне слово Л. Ю. Посохової. Х.: Раритети України, 2016. 226 с.
45. Мицик Ю. Іван Виговський / Ю. Мицик. Харків: Фоліо, 2019. 119 с.
46. Мицик Ю. Іван Сірко / Ю. Мицик. Київ: Клію, 2019, 160 с.
47. Мицик Ю. Чигирин – гетьманська столиця / Ю. Мицик. Київ: Клію, 2016. 392 с.
48. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили / Ю. Мицик. Київ: Клію, 2018. 368 с.
49. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
50. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914-1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків: КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
51. Павленко Сергій. Іван Мазепа. Догетьманський період / Сергій Павленко. Київ: Мистецтво, 2020. 264 с.

52. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
53. Плохій Сергій. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності / Перек. з англ. Р. Клочка. Харків: КСД, 2016. 496 с.
54. Плохій С. Брама Європи / С. Плохій ; пер. з англ. Романа Клочка. Харків: КСД, 2016. 496 с.
55. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ: Laurus, 2015. 400 с.
56. Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. (пер. Ярослав Лебеденко, Анатолій Саган). Харків: КСД, 2019. 512 с.
57. Плохій С. М. Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи / С. . Харків: Фоліо, 2019. 395 с.
58. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. / 2-ге вид., допов. Київ: АртЕк, 2017. 730 с.
59. Портнова Т. Українські міста Російської імперії середини ХІХ – початку ХХ століть в світлі модернізаційної теорії [Електронний ресурс] / URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/242-tetiana-portnova-ukrainski-mista-rosiiskoi-imperii-serediny-khkh-pochatku-khkh-stolit-v-svitli-modernizatsiinoi-teorii>
60. Революція Гідності: методичні матеріали. К., 2015. 46 с. [Електронний ресурс]. URL: https://don.kyivcity.gov.ua/files/2015/11/13/2015_metodichka_reviluciya_gidnosti_4.pdf
61. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД / Упор.: В. Борисенко, В. Даниленко, С. Кокін та ін. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 604 с.
62. Русь «після Русі». Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська / В. М. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
63. Савченко В. А. Діяльність анархістських організацій в Україні у 1903–1929 рр: історичний аспект та політична практика: монографія / В. А. Савченко. Київ : НАН України, Ін-т історії України, 2017. 444 с.
64. Сердюк І. Маленький дорослий: Дитина й дитинство в Гетьманщині ХVІІІ ст. / І. Сердюк. Київ: К.І.С., 2018. 456 с.
65. Ситий І. Козацька Україна: печатки, герби, знаки та емблеми кінця ХVІ–ХVІІІ століть / І. Ситий. Київ: Темпора, 2017. 972 с.
66. Склокін В. Російська імперія і Слобідська Україна у другій половині ХVІІІ ст.: просвічений абсолютизм, імперська інтеграція, локальне суспільство. Львів: Видавництво УКУ, 2019. 268 с.
67. Скоропадський П. Спомини: кінець 1917 – грудень 1918 року / П. Скоропадський. К.: Темпора, 2019. 756 с.
68. Скубій І. Торгівля в Харкові в роки непу (1921–1929): економіка та повсякденність. Х.: Раритети України, 2017. 308 с.
69. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: полководець, дипломат, державотворець / В. Смолій, В. Степанков. Київ: Парламентське видавництво, 2020. 752 с.
70. Снайдер Т. Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіним / Т. Снайдер. К.: Лауріус, 2018. 492 с.
71. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569–1999 рр. / Т. Снайдер. Київ: Дух і Літера, 2016. 464 с.
72. Стьопін А. А. Історія України: конспект лекцій: навчальний посібник / А. А. Стьопін. Одеса: Фенікс, 2018. 104 с.
73. Таїрова-Яковлева Т. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність / Т. Таїрова-Яковлева. Київ: Кліо, 2015. 424 с.
74. Таїрова-Яковлева Т. Коліївщина. Великі ілюзії / Т. Таїрова-Яковлева. Київ: Кліо, 2019. 256 с.
75. Таїрова-Яковлева Т. Повсякдення, дозвілля і традиції козацької еліти Гетьманщини / Т. Таїрова-Яковлева. К.: Кліо, 2018. 184 с.

76. Таїрова-Яковлева Тетяна. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради» / Перекладач Ю. Мицик. Харків: Кліо, 2019. 404 с.
77. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
78. У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів / Андрій Галушка. Харків, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
79. Україна і Литва в XIV-XVI століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти / В. Г. Берковський, А. В. Блануца, Д. П. Ващук, А. О. Гурбик, Б. В. Черкас. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2011. 256 с.
80. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків: КСД, 2017. – 353 с. (Історія без цензури).
81. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ: Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.
82. Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / НАН України, Ін-т історії України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського; упоряд.: І. Крип'якевич, І. Бутич. Київ: Альтернативи, 1998. 381 с.
83. Церковник С. І. Історико-правові засади становлення та функціонування українських наукових, громадських та культурно-освітніх інституцій Східної Галичини у 1848–1939 рр.: монографія / С. І. Церковник. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 148 с.
84. Чухліб Т. Козаки і татари. Українсько-кримські союзи 1500–1700-х років / Т. Чухліб. Київ: Києво-Могилянська академія, 2017. 290 с.
85. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII століть. У двох книгах. Книга 2 /В. Шевчук. Київ: Грамота, 2020. 1120 с.
86. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. Вид. 2-ге. К.: Критика, 2006. 581 с. [Електронний ресурс]. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>

Посилання на інформаційні ресурси

1. lytopys.org.ua – Ізборник. Історія України IX- XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації.
2. <http://www.history.org.ua> – Інститут історії України НАН України // режим доступу:
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В. Вернадського (Київ);
4. <https://diasporiana.org.ua/> - DIASPORIANA – Електронна бібліотека
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua> – Бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка;
6. <http://dspace.univer.kharkov.ua/?locale=uk> – eKhNUIR - Electronic Kharkiv National University Institutional Repository (Електронний архів Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна)
7. <https://armyinform.com.ua/> - АрміяINFORM – інформаційне агентство Міністерства оборони України
8. <https://www.istpravda.com.ua/> - Історична правда
9. <https://likbez.org.ua/ua/> - ЛІКБЕЗ – Історичний фронт